

Národna vzgoja.

(Spisal Jos. Ciperle.)

42.

Dalje piše Jos. Apih: „Hudo škodo je delala tlaka kmetu; zamudil je lastno delo, zamudil lepo ugodno vreme za oranje svojih njiv, za setev in žetev, za košnjo in pletev — in vender ni imel gospod številu tlačanov primernega dobička, kajti tlačan je delal prav po tlačanski; privadil se je tukaj malomarnosti in lenobi, ter postal je zanikarn naposled tudi za lastna opravila; gospodarski grehi so se gromadili in zavirali prospeh umnega gospodarstva tudi v poznejših ugodnejših časih.“

„Neugodne so bile pa tudi moralične posledice: tlačan je moral rano se naučiti klanjati se gospodu in morebiti še bolj njegovim uradnikom doli do „šlibarja“ in „valpta“. „Vaša gnada“ je občeznana cvetka servilizma, morečega prirojeni moški ponos našemu kmetu, osobito tam, kjer je bila dežela blagoslovljena z grajščinami. Štajarski slovenski podložnik je sleharni odgovor na gospodovo vprašnje začel z odgovorom: „Zahvalim za vprašanje.“ Pred grajščinskimi uradniki je imel strah, saj so bili med njimi čudaci, kakor oni oskrbnik, ki se je bahal: „Jaz sem četrta božja oseba na zemlji.“ Njemu je moral kmet muhe braniti, drugi kmet pa pred vratmi čuvati kot „ordonanca“ za različne posle, n. pr., da mu je šel po duhana za nos. Strahoma se je kmet bližal gradu. „Bliže grada, bliže vraga.“ Ko je kmet grad le zagledal, že mu je upadla srčnost; od daleč se je začel izkašljevati, nos snažiti in klobuk pod pazduho devati; boječe je po stopnicah lazil do kancelijskih vrat. Potrkal ni, ker je tako vedel da se mu nobeden od znotraj ne oglasi; predno za kljuko prime, popravi si še lase nekoliko in stopi v pisarno, trepetaje čakajoč, kedaj se bo žlahtnemu gospodu „frboltarju“ zljubilo vanj se ozreti in z „no?“ ga vprašati, kaj hoče. Gorje kmetu, če je naravnost povedal, zakaj da je prišel, če se ni najprvo prav ponižno zahvalil za vprašanje.“

Tako tedaj so se trle in uničevale vse lepe lastnosti slovenskega kmeta. Res mnogo, mnogo zdravega jedra moral je imeti naš narod, da se ni demoraliziral popolnem.

Zraven tega je bilo pa tudi šolstvo povsod po Slovenskem jako nerazvito. Malo šol je bilo, a še te so bile največ nemško-slovenske, prav take, kakor so sedaj na Koroškem, t. j. prav za prav nemške, slovenske so le v začetku. Ni čuda, da Koroški Slovenci še dan danes nimajo nikacega dobička od nove šole. Srednje šole so pa še sedaj povsod vse nemške, slovenščina ima par bornih ur odmerjenih v njih.

Da pod takimi neugodnimi okoliščinami naš narod ni mogel napredovati, da je nasprotno šel v vsem rakovo pot, da se ga je polastila nezaupnost, zanikarnost, surovost in neodkritosrčnost, da je zgubil ves naroden in moški ponos, — kdo se čudi temu! Zdaj pa vprašam: Koliko so pa vredni oni tuji odgojitelji, ki so tako spačili značaj našega naroda? Ko bi imeli kaj vesti, trkali bi se skesano na svoje prsi, in ne bi psovali nas.

43.

Rekel sem že, da je jeden glavnih stebrov, na koje se opira kmetijstvo, varčnost. Treba je paziti pred vsem, da se v navadnih časih ne porabi več, nego se prisluži, in da se prihrani slučajni prebitek za čas sile. Sila — pravijo — kola lomi, a še žalostneje je to, da je zlomila mnogokrat celo vrat marsikomu. Za prihranjenje denarja priskrbljeno je pri nas Slovencih sedaj že zelo. Ustanovljenih je pri nas že mnogo posojilnic, v koje kmet lahko nalaga prihranjen svoj denar, v ta namen, da uživa od njega obresti, ali da ga dobi zopet v porabo, kadar je v sili, ali pa da ga dobé drugi, koji si ga niso mogli prihraniti, da se ognejo bedi. Koncem leta 1894. šteli smo Slovenci že 81 posojilnic. Bilo jih je na Koroškem 18, na Kranjskem 25, na Primorskem 12, in na Štajarskem 26. Lepo število je to, posebno če se pomisli, da smo šele pred malo leti jeli misliti na ustanovljenje teh koristnih zavodov. A vendar jih je še premalo, vsaj v vsakem sodnijskem okraji bi se morala ustanoviti posojilnica, celo po vsih večih vaseh in občinah bi morale biti, da bi kmet ne imel predolgh potov, posebno v časih, ko je doma preobložen z delom, da oddá ali dobí denar.

Te posojilnice so izvrsten pogoj gospodarskemu napredku. Zraven tega pa pospešujejo tudi nezavisnost in razvoj naroda. Prej moral je Slovenec iskati denarja na posodo vedno le pri tujih zavodih, deloma pri nemških, deloma pri laških. Prišel je tako v pest tem narodnostim, ki so porabljevali obresti, koje je on plačeval za izposojeni denar v prid sebi, a še večkrat v škodo in v propad njegovi narodnosti. Čudno je le to, da še dan danes leži toliko našega denarja pri tacih tujih zavodih, ki ga sem ter tje vrlo izkoriščajo v prid tuji narodnosti in v pogubo naši. Ne bodimo tako malomarni! V slovenskih posojilnicah je denar naš ravno tako dobro shranjen, kakor v nemških.

Prepričan sem, da se to predrugači popolnem že v par letih, da se bodemo že v par letih lahko opirali na svoj lastni slovenski kapital. V to pomozí Bog!

44.

Saj jednako delujejo tudi vsi drugi evropski narodi. Vsaka država, vsak narod skuša z lastnimi močmi in z zakoni utrditi si svoje gospodarstvene razmere, ter izobčuje iz sebe tuje sile. Žalostno je le to pri

nekaterih narodih, da jih vodi pri tem početji predostokrat krutost, s kojo zatirajo in moré vsako tujo silo.

V prvi vrsti delujejo v Evropi na takov način Angleži proti Ircom. Vsak Anglež je prepričan, da Irec nima pravice eksistirati. Kako kruto se tlači po Angležih, vidimo iz statističnega podatka, da je imela Irska koncem l. 1802. le še 4.700.000 duš, in da se je v zadnjih 40 letih izselilo 3 in pol milijona Ircev v Ameriko, ker se doma niso mogli več preživeti. — A tudi proti drugim narodnostim jela je postopati Anglija v začetku „zarad ohrane narodnega dela“, pozneje pa kar naravnost s tem, da se je tujcem v Angliji kar prepovedalo konkurirati z Angleži.

V Franciji izdal je predsednik republike z l. 1888. ukaz, s kojim je omejil delovanje tujcev. Z zakonom 8. vel. srpana 1893 poostril se je ta ukaz, in ž njim prišlo je 200.000 tujcev v Parizu, ki se ne živé od lastnih rent, pod policijsko nadzorstvo. Bitke med francoskimi in laškimi delavci so tam kar na dnevnem redu. — Jednako ravnajo tudi Zjedinjene države v Ameriki, v kojih prepovedano je zadnji čas naseljevati se onim tujcem, ki nimajo dovolj sredstev, da se prežive.

Vsak narod skrbi tedaj dan danes le za se, da si poboljša in ojači svoje gospodarske razmere z lastnimi močmi. Boj protisemitov proti židovstvu tudi ni nič drugega, kakor teženje po tem, da se arijska plemena skušajo osvoboditi židovskega kapitala, židovske konkurence in židovskega vpliva na javno in zasebno življenje. — Na Nemškem skuša se krepiti le nemški živelj, na Madjarskem le ogrski in židovski, kajti teh dveh ne more se že ločiti tam več. Ravno pod vplivom židovstva navzel se je madjarski narod one krutosti, s kojo preganja in uničuje dan danes vse druge narodnosti živeče po deželah sv. Štefana krone.

45.

Te krutosti pa Madjarji tudi kar nič ne skrivajo. Javne službe pristopne so tam le Madjarjem ali pa onim renegatom, ki so zatajili svojo pravo narodnost. Kdor hoče tam sploh veljati kaj, oni mora biti Madjar ali vsaj šteti se za tacega. Drugim narodnostim, bivajočim po Ogrskem, jemljo in zapirajo se učilišča, ter namestujejo se z madjarskimi šolami, tako primoran je vsakdo izobraževati se v tujem mu madjarskem jeziku. Da se na takov način navzame marsikateri slabodušni človek tudi madjarskega mišljenja, to je jasno, posebno potem, ko vidi, da z drugačnim mišljenjem sploh ne bode mogel službovati na Ogrskem. Gorje pa tudi vsacemu, kdor se protivi tacemu početju, kdor se sklicuje n. pr. na to, da je njegova narodnost vsaj toliko vredna, kakor madjarska. Gorje mu! Ječa, težka ječa je njegovo plačilo za to; v ječo romala je na Ogrskem že množica odličnjakov

druzi narodnosti samo za to, ker so le povzdignili svoj glas zoper tlačenje svojega naroda. Tako n. pr. bil je obsojen ne davno urednik srbskega lista „Zastava“ na poldrugo leto težke ječe. V Segedinu izhajajoči list „Szegedi Hirado“ pisal je na to jako krut članek, ki slove: Ponosni smo na obsodbo naših porotnikov, ponosni na celo sodnijsko obravnavo. Mesto Segedin izreklo je svojo sodbo nad ščovalci narodov. Pri nas so za popoviče (Popovič je bil oni obsojeni urednik) slaba tla; pri nas vlada resnica, a ne usmiljenje. Mi jih bomo klestili, dokler so na Ogrskem sodnije in ječe. Naj le pošiljajo k nam svoje mučenike! Kedar se napolnijo naše ječe, sezidali bodemo nove, saj je slavnoznana naša gostoljubnost.*

46.

Mi Slovenci spoštujemo vsacega, kdor spoštuje in česti svojo narodnost, mi nikogar ne zaničujemo in ne oviramo pri tem početju. Vsak človek ima pravo gojiti svojo narodnost. V svoji dobrodušnosti smo celo pripravljene pomagati onim narodom, kojim se kratita pravica. A nikdar ne smemo dopuščati, da bi se nam kratilo to pravo, naj si bo od te ali one strani. Takrat treba se je pa postaviti porobu, ter kljubovati z vsemi svojimi silami zoper vsako skrunjenje ali zatiranje naše slovenske narodnosti.

To je naše stališče. Lepo in vzvišeno stališče je to, do kojega se je povzdignilo dan danes le malo rodov. Bodimo ponosni na to stališče. Zatirati druge narodnosti, to ni slovensko; tega ni bilo in ne bode nikdar pri nas. Naj nas ne moti ščuvanje naših nasprotnikov, da se komu, ki biva med nami, kratí pravica gojiti svojo narodnost. Laži so to. Da pa mi skušamo si dan danes priboriti isto svobodo za gojitev svoje narodnosti, koje uživajo že od nekoč druge narodnosti, to se nam šteje v greh. Žalibog, da se moramo boriti za to pravo, ki nam je zajamčeno že po zakonih, in kojih bi morali biti deležni brez bojev. Saj menda vendar ni nikdo tako prismojen, da verjame, da smo Slovenci niže pleme, nego drugi narodje.

„Ich kenne so ziemlich alle österreichischen Völker;“ — piše že večkrat navedeni dr. Reich — aber, ich müsste ein Schurke sein, wenn ich behaupten sollte, es sei eine dieser Nationalitäten besser oder schlechter, als die andere. Bei allen ist die Vertheilung der guten und bösen Eigenschaften so ziemlich die gleiche, und wäre die private und

öffentliche Erziehung dort eine bessere, die Religion eine geläuterte, die Regierung eine naturgemässe, in der That, diese Völkerschaften liessen nichts zu wünschen übrig und könnten anderen noch zum Muster dienen; denn ihre natürlichen Anlagen und socialen Fähigkeiten sind sehr gut^a.

Tako govori tedaj nemška priča. Zdaj naj se pa le svobodno pripoveduje na dalje basen o inferijornih narodih Avstrije. Dr. Reich pravi: „Ich müsste ein Schurke sein, wenn ich behaupten sollte, es sei eine dieser Nationalitäten besser oder schlechter, als die andere.“
Dovolj!

(Dalje prih.)

Listek.

Šola in dom.

(Odlomki.)

Otrok pride v šolo. Govori se tam o domu. In glej! Celih sedem let je prebil doma, a nikdar ni znal, kaj je dom. Zdaj šele, ko bi rad poklical mater ali očeta, sestro ali brata, zdaj vidi, da je tamkaj lepo, tako lepo, da mora jokati, ker ne gleda ob sebi znanih obrazov, znanih sten, znanega povišstva. Tista hiša torej, kjer ni moral sedeti po cele ure na jednem in istem mestu, kjer je skakal, pel, igral se, tekal za materjo, zalagal svoj želodček s slastnimi zalozki — tista hiša je torej njega dom! O, da mora od tod! Bodisi! Tudi doma bi takó-le sedel, ves ljubi dan se ne bi niti ganil, storil bi vse, kar mu bi kdorkoli vedel, da bi bil le doma! Toda mlademu ubupancu se kmalu razvedri čelo in z odprtimi usti poslušša resne vender toli prijetne besede učiteljeve! „Kdo li je, ki záte skrbi, otrok moj ljubi? Po ves dan se trudi, da te obleče, da ti pripravi kos dobrega kruha in še česa drugega, da ti more zvečer postlati mehko posteljco! Čuj, to je mati, oče! Tvoja roditelja sta, ki živita le záte, ki storita vse, da ti je lepo in dobro, da nisi lačen, raztrgan. In takrat stopi pred otrokovo oko ljubi materin in očetov obraz, in v tistem drobnem srčeci se vzbudi nekaj, čemur otrok ne vé imena, in morda prvi sklep začrta v dušo svojo sklep, da ne bode svoj živ dan z najmanjšo stvarco žalil starišev! Saj je čul: „Bog sam je ukazal, da ne žali očeta in matere, ker on bi te moral zató kaznovati!“

Take besede niso povod otrokovi ljubezni, ker bi ona potlej izvirala iz strahu pred kaznijo, bila bi torej sebična, kriva ljubezen. Ta ljubezen je — rekli bi — del otrokove duše, vsaj nekaka kal, ki leži v nji na videz mrtva. Treba je le sile, katera jo vzbudi — in ta sila je prvi pouk v ljudski šoli. Tista zapoved božja je najvišji dokaz, da